

Magdalena FLOREK-ŁUSZCZKI¹, Stanisław LACHOWSKI²
Jarosław CHMIELEWSKI³, Monika SZPRINGER⁴
Mariola WOJCIECHOWSKA⁵

¹ Instytut Medycyny Wsi w Lublinie; Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie;

² Instytut Medycyny Wsi w Lublinie; Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie;

³ Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie

⁴ Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

⁵ Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Plany życiowe młodzieży lubelskich wsi

Life plans of rural adolescents
from the Lublin region

Słowa kluczowe: młodzież wiejska, plany życiowe, aspiracje młodzieży.

Key words: rural adolescents, life plans, aspirations of adolescents.

Abstract. The objective of the study was the presentation of life plans of rural adolescents attending secondary schools, their plans directly after completing school, as well as hopes for the more distant future. The plans of rural adolescents were described in comparison to the plans of adolescents living in urban areas. The scope of problems undertaken was analysed basing on studies conducted by the method of a diagnostic survey, using a questionnaire form, in a group of secondary school adolescents from the Lublin Region. There were surveyed 304 adolescents attending secondary general and technical schools, including 209 rural and 95 urban inhabitants.

The study showed that the majority of both rural and urban adolescents had a positive attitude towards their future; however, they were aware of a multi-factor conditioning of their chances to obtain life goals. Plans concerning further education in the group of rural adolescents clearly differed from those of urban adolescents. The percentage of those who plan to undertake full-time studies was twice lower among rural when compared to urban schoolchildren. Rural adolescents more frequently than their urban contemporaries intend to undertake occupational activity, or study part-time and work at the same time. Despite the fact that the majority of the adolescents examined plan to start a family, these plans most often depend on such circumstances as: meeting an appropriate candidate for a marriage obtaining a proper material standard, or completing education. Rural adolescents, to a greater extent, focus on obtaining a proper material status which would provide a suitable life standard for a family. Urban adolescents pay more attention to personal relationships with the future spouse and practical aspects – completing education.

Wprowadzenie. Na początku XXI wieku obserwuje się istotne zmiany modeli i wzorów życia. Okres ponowoczesności propaguje zupełnie odmienne wartości, w tym swobodę, różnorodność i tolerancję, co w konsekwencji prowadzi do relatywności wartości, wprowadzając „aksjologiczny chaos” (Zawada 2013). W tak różnorod-

nej i skomplikowanej rzeczywistości współczesna młodzież kształtuje swój system wartości i określa plany na najbliższą i odległą przyszłość.

Młodzież nie jest grupą jednorodną. Zwraca się uwagę, że wewnętrzne zróżnicowanie sytuacji młodzieży w Polsce jest znacznie większe niż w wielu krajach Unii Europejskiej (Galas 2011). Na to zróżnicowanie wpływa wiele czynników decydujących również o nastawieniu do tego, co tu i teraz, a także o wizji własnej przyszłości. Aspiracje i plany życiowe uczniów szkół zlokalizowanych w dużych aglomeracjach miejskich różnią się od dążeń i wizji przyszłości młodzieży małomiasteczkowej i wiejskiej. Ważnymi czynnikami różnicującymi są także: warunki ekonomiczne, cechy rodziny pochodzenia czy środowiska zamieszkania. Wyobrażenia dotyczące własnej przyszłości zdeterminowane są również indywidualnymi predyspozycjami osobowościowymi, intelektualnymi i oczekiwaniami (Musialska 2010).

Dążenia i plany są dla młodzieży czymś szczególnym, ponieważ wyznaczają przyszłą drogę życia. Ich tworzenie przypada na okres dorastania, gdyż wtedy pojawia się największe i najsilniejsze zainteresowanie przyszłością. Kreowanie wizji przyszłego życia, a także jej ewentualna realizacja przebiega w kontekście społecznym i pod znaczącym jego oddziaływaniem (szczególny wpływ mają społeczne oczekiwania wobec młodej osoby, normy, idee, przypisane kulturowo role) (Kozakiewicz 1986). Konstruowanie planów życiowych pozostaje także w zależności z: poziomem osobistego rozwoju, ilością nagromadzonych doświadczeń, zdolnością do obserwacji rzeczywistości społecznej i umiejętnością krytycznego odniesienia się do poznawanego świata (Mądrzycki 2002). Na projektowanie przyszłości przez młode osoby, w podejściu jednostkowym, mają wpływ głównie ich cechy indywidualne, jak wiek i płeć, poziom inteligencji (Mądrzycki 2002), ale także inne ważne czynniki, a wśród nich czołowe miejsce zajmują miejsce zamieszkania, status materialny.

Sytuacja życiowa młodzieży wiejskiej i miejskiej różni się znacznie pod wieloma względami. Poziom wykształcenia mieszkańców wsi jest znacznie niższy w porównaniu z mieszkańcami miast, co sprawia, że aspiracje edukacyjne i plany związane z kontynuacją nauki na studiach wyższych zazwyczaj nie są tak ważne dla młodzieży pochodzącej z rodzin wiejskich, jak dla młodych osób wywodzących się z miast (Kowalska 2012).

Następstwem zmian ustrojowych stało się sukcesywne ubożenie ludności wiejskiej. Wieś kojarzona jest z miejscem skupiającym osoby, które z powodu deficytów w kompetencjach zawodowych, splotu różnych innych okoliczności życiowych nie mieli możliwości lub odwagi, aby migrować ze swych miejsc zamieszkania. Przez to stała się ona mało atrakcyjnym miejscem egzystencji dla młodych ludzi, bo znacznie ogranicza szansę stabilizacji życiowej, a co ważniejsze – poważnie utrudnia możliwość realizacji własnych aspiracji (Kłopot 2011).

Znajomość planów życiowych młodych osób mieszkających na wsi ma nie tylko walor poznawczy, ale również zastosowanie praktyczne. Uzyskane w drodze badań prospektywnych informacje są szczególnie przydatne dla wyznaczenia kierunków działań w ramach polityki społecznej, a zwłaszcza w jej demograficznym aspekcie. Pozwalają m.in. na konstruowanie przepisów wspierających politykę prorodziną,

edukacyjną, czy też zmierzających do ograniczenia emigracji zarobkowej (Szatur-Jaworska 2008, Turowski 2008).

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie planów życiowych młodzieży wiejskiej uczęszczającej do szkół średnich, jej wyobrażeń dotyczących przyszłości bezpośrednio po ukończeniu szkoły, jak i wizji bardziej odległych. Plany w tym zakresie młodzieży wiejskiej zostaną ukazane w porównaniu z planami młodzieży pochodzącej z miasta.

Metody i próba badanych. Badania zostały przeprowadzone w 2012 r. metodą sondażu diagnostycznego, z użyciem kwestionariusza ankiety. Kwestionariusz przygotowany do samodzielnego wypełnienia przez uczniów szkół średnich obejmuje następujące zagadnienia: opinie młodzieży na temat potrzeby stawiania celów życiowych, plany edukacyjne i zawodowe młodzieży, plany osiągnięcia określonego standardu życia, plany założenia rodziny, dane społeczno-demograficzne. Audytoryjne badania ankietowe przeprowadzono na terenie szkoły w trakcie zajęć.

Próbę badanych osób wybrano drogą losowania warstwowego. W pierwszym etapie wylosowano 5 powiatów spośród 26 powiatów województwa lubelskiego. W każdym z wybranych powiatów wylosowano jedno liceum ogólnokształcące i jedno technikum. W szkołach tych przeprowadzono badania w II i III klasie. W szkołach, w których była więcej niż jedna klasa określonego poziomu, do badań wybrano tę, w której duża część uczniów pochodziła ze środowisk wiejskich.

Tabela 1. Płeć badanych wg miejsca zamieszkania

	Miejsce zamieszkania				Ogółem	
	miasto		wieś		n	%
	n	%	n	%		
Dziewczęta	43	45,3	104	49,8	147	48,4
Chłopcy	52	54,7	105	50,2	157	51,6
Ogółem	95	100,0	209	100,0	304	100,0

Tabela 2. Typ szkoły, do której uczęszczają badani wg miejsca zamieszkania

	Miejsce zamieszkania				Ogółem	
	miasto		wieś		n	%
	n	%	n	%		
LO	66	69,5	92	44,0	158	52,0
Technikum	29	30,5	117	56,0	146	48,0
Ogółem	95	100,0	209	100,0	304	100,0

$\chi^2 = 16,954$; $p < 0,001$.

Ogółem w badaniach wzięło udział 304 uczniów szkół średnich województwa lubelskiego, w tym 209 mieszkańców wsi i 95 mieszkańców miast (tabela 1). W grupie badanych nieco większą część stanowią chłopcy (51,6%) niż dziewczęta (48,4%) (różnice nieistotne). Prawie równoliczne są również podgrupy uczniów uczęszczających do liceum ogólnokształcącego (52,0%) i technikum (48,0%). Typ szkoły istotnie różnicuje młodzież pochodzącą z miasta i ze wsi. Większość uczniów z miasta (69,5%) uczęszcza do LO, natomiast wśród mieszkańców wsi do LO uczęszcza niepełna połowa uczniów (45,0%). Jednocześnie młodzież wiejska prawie dwukrotnie częściej niż miejska pogram szkoły średniej realizuje w technikum ($\chi^2 = 16,954$; $p < 0,001$).

Wyniki. Badani maturzyści to na ogół osoby optymistycznie nastawione do swojej przyszłości. Prawie $\frac{3}{4}$ badanych uczniów raczej optymistycznie postrzega swoją przyszłość, a $\frac{1}{5}$ zdecydowanie optymistycznie (tabela 3). Pozostali przyszłość oceniają raczej pesymistycznie (7,0%) lub zdecydowanie pesymistycznie (cztery osoby). Sposób spostrzegania przyszłości przez młodzież mieszkającą na wsi i w mieście jest bardzo podobny (nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic).

Tabela 3. Postrzeganie swojej przyszłości wg miejsca zamieszkania

Sposób postrzegania	Miejsce zamieszkania				Ogółem	
	Miasto		Wieś		n	%
	n	%	n	%		
optymistycznie	20	21,1	41	19,8	61	20,2
raczej optymistycznie	69	72,6	147	71,0	216	71,5
raczej pesymistycznie	5	5,3	16	7,7	21	7,0
pesymistycznie	1	1,1	3	1,4	4	1,3
Ogółem	95	100,0	207	100,0	302	100,0

Charakterystyczną cechą ludzi młodych jest planowanie swojej przyszłości poprzez stawianie mniej lub bardziej skonkretyzowanych celów życiowych. Potrzebę stawiania takich celów dostrzega ponad $\frac{2}{3}$ badanej młodzieży (69,6%), a prawie $\frac{1}{3}$ spośród nich nie posiada takiej potrzeby lub nie ma zdania na ten temat. Potrzebę stawiania celów życiowych dostrzega podobny odsetek uczniów z miasta i ze wsi. Wszyscy uczniowie podzielają pogląd, że osiągnięcie celów życiowych zależy od różnorodnych czynników, które mogą wspomagać lub utrudniać ich realizację. Wśród czynników pozytywnie wpływających na osiągnięcie celów życiowych największe znaczenie przypisano pracowitości (59,2% badanych) i wykształceniu (49,3%) (tabela 4). Stosunkowo duża grupa uczniów wskazuje również na inne cechy charakteru i osobowości, takie jak: odwaga, pewność siebie (34,9%), cierpliwość, wytrwałość (26,0%),

talent, inteligencja (25,7%), łatwość nawiązywania kontaktów (19,1%), spryt (14,5%), wdzięk, urok osobisty (6,6%). Część badanej młodzieży (18,1%) wyraża przekonanie, że znajomość języków obcych umożliwi realizację wyznaczonych celów. Stosunkowo niewielki odsetek uczniów za czynnik wspomagający realizację celów życiowych uznaje znajomość tzw. „układów” (15,1%), sugerując, że sukces w tym zakresie zależy nie tylko od osobistych umiejętności, ale również od nieformalnych powiązań, znajomości z odpowiednimi osobami, czy nawet nie do końca uczciwych zależności. Nieco podobny charakter może mieć kolejny z wymienianych czynników, a mianowicie „wsparcie i pomoc rodziny” (14,5%). Wydaje się jednak, że czynnik ten posiada wyraźnie pozytywny aspekt, akcentujący znaczenie rodziny jako grupy udzielającej wsparcia, mobilizującej do aktywności. Poglądy na temat czynników wspomagających realizację celów życiowych w grupach młodzieży mieszkającej na wsi i w mieście są na ogół podobne. Jedynie w przypadku dwóch wymienionych czynników stwierdzono istotną statystycznie różnicę (tabela 2). Mieszkańcy wsi prawie dwukrotnie częściej niż ich rówieśnicy z miasta wskazują na wykształcenie jako decydujący czynnik osiągnięcia celów życiowych ($p < 0,001$). Młodzież z miasta istotnie częściej niż ze wsi podkreśla znaczenie talentu i inteligencji ($p < 0,01$).

Tabela 4. Czynniki wspomagające realizację celów wg miejsca zamieszkania

Czynniki	Miejsce zamieszkania				Ogółem	
	miasto		wieś		n	% N=304
	n	% N=95	N	% N=209		
pracowitość	61	64,2	119	56,9	180	59,2
wykształcenie*	32	33,7	118	56,5	150	49,3
odwaga, pewność siebie	29	30,5	77	36,8	106	34,9
cierpliwość/wytrwałość	26	27,4	53	25,4	79	26,0
talent, inteligencja**	35	36,8	43	20,6	78	25,7
łatwość nawiązywania kontaktów	20	21,1	38	18,2	58	19,1
znajomość języków obcych	13	13,7	42	20,1	55	18,1
znajomości, „układy”	16	16,8	30	14,4	46	15,1
spryt	15	15,8	29	13,9	44	14,5
pomoc i wsparcie rodziny	13	13,7	31	14,8	44	14,5
szczęśliwy los	10	10,5	17	8,1	27	8,9
wdzięk, urok osobisty	7	7,4	13	6,2	20	6,6
miejsce zamieszkania	0	0,0	2	1,0	2	,7

N – liczba respondentów; n – liczba odpowiedzi;

* dla tabeli czteropolowej $\chi^2 = 16,880$ $p < 0,001$;

** dla tabeli czteropolowej $\chi^2 = 9,062$ $p < 0,01$.

W sytuacji uczniów szkół średnich bardzo istotne są plany edukacyjne lub zawodowe po uzyskaniu matury. Niespełna połowa badanych (45,2%) po skończeniu szkoły średniej chce poświęcić się wyłącznie nauce w formie stacjonarnych studiów (39,8%) lub uczęszczania do szkół pomaturalnych (5,3%) (tabela 5). Pozostali (54,8%) zamierzają podjąć pracę zawodową, w tym połowa spośród nich zamierza jednocześnie studiować zaocznie. Prawie co dziesiąty badany planuje podjąć pracę za granicą (9,6%). W sumie jakiegokolwiek formy edukacji (stacjonarne i zaoczne) zamierza kontynuować 2/3 uczniów szkół średnich (66,0%). Plany edukacyjne są istotnie różne w grupie osób zamieszkałych w mieście i na wsi. Młodzież miejska dwukrotnie częściej niż wiejska planuje podjęcie stacjonarnych studiów, natomiast młodzież ze wsi częściej niż z miasta planuje studia zaoczne przy jednoczesnym wykonywaniu pracy zawodowej. Stosunkowo duża część młodzieży wiejskiej (1/3 tej grupy – 33,9%) planuje zakończyć edukację na szkole średniej i podjąć pracę zawodową. Takie plany ma ponaddwukrotnie mniejsza część młodzieży miejskiej (14,1%).

Tabela 5. Plany młodzieży po skończeniu szkoły średniej wg miejsca zamieszkania

Plany	Miejsce zamieszkania				Ogółem	
	miasto		wieś		n	%
	n	%	n	%		
studia	56	60,2	64	30,6	120	39,8
praca zawodowa i studia zaoczne	19	20,4	63	30,1	82	27,2
nauka w szkole pomaturalnej	5	5,4	11	5,3	16	5,3
praca w Polsce poza miejscem zamieszkania	4	4,3	18	8,6	22	7,3
praca za granicą	6	6,5	23	11,0	29	9,6
praca w miejscu zamieszkania (pozostanie w domu rodzinnym)	2	2,2	23	11,0	25	8,3
inne	1	1,1	7	3,3	8	2,6
	93	100,0	209	100,0	302	100,0

$\chi^2 = 28,214, p < 0,001$.

Planując przyszlą pracę zawodową, połowa badanej młodzieży chciałaby wykonywać wolny zawód (lekarz, prawnik, artysta) (tabela 6). Prawie 1/3 badanych zamierza podjąć pracę umysłową, a 13,1% – pracę fizyczną. Niewielka część młodzieży planuje pracę we własnej firmie (3,8%) lub we własnym gospodarstwie rolnym (4,7%). Nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic w planowaniu przyszłości zawodowej przez młodzież ze wsi i z miasta. Wystąpiły jedynie niewielkie różnice wskazujące na pewne tendencje. Młodzież z miasta częściej niż ze wsi zamierza wykonywać wolny zawód, natomiast młodzież ze wsi częściej planuje pracę fizyczną.

Ważnym celem młodych ludzi jest osiągnięcie określonego standardu życia. Większość badanych (64,9%) ocenia, że w przyszłości osiągnie przeciętny standard życia, co trzeci spośród nich przypuszcza, że osiągnie wysoki standard, a tylko 4 osoby twierdzą, że ich standard życia będzie niski (tabela 7). Oceny w tym zakresie istotnie różnią się w grupie młodzieży ze wsi i z miasta. Przypuszczenia dotyczące wysokiego standardu życia stwierdzono znacznie częściej wśród uczniów zamieszkałych w miastach niż na wsi. Młodzież ze wsi częściej ocenia, że ich standard życia będzie przeciętny.

Tabela 6. Plany dotyczące wykonywanego zawodu wg miejsca zamieszkania

Typ zawodu	Miejsce zamieszkania				Ogółem	
	miasto		wieś		n	%
	n	%	n	%		
pracownik umysłowy	23	30,7	48	29,8	71	30,1
pracownik fizyczny	6	8,0	25	15,5	31	13,1
rolnik	2	2,7	9	5,6	11	4,7
wolny zawód	42	56,0	72	44,7	114	48,3
właściciel firmy	2	2,7	7	4,3	9	3,8
Ogółem	75	100,0	161	100,0	236	100,0

Tabela 7. Ocena możliwości osiągnięcia określonego standardu życia w przyszłości wg miejsca zamieszkania

Standard życia	Miejsce zamieszkania				Ogółem	
	miasto		wieś		n	%
	n	%	n	%		
wysoki	41	43,2	62	29,6	103	33,8
przeciętny	52	54,7	145	69,4	197	64,9
niski	2	2,1	2	1,0	4	1,3
Ogółem	95	100,0	209	100,0	304	100,0

$\chi^2 = 6,326$; $p < 0,05$.

Jednym z wyznaczników standardu życia jest posiadanie określonych dóbr materialnych. Pragnieniem wszystkich badanych osób jest posiadanie własnego domu lub mieszkania (tabela 8). Innym dobrem oczekiwanym przez większość badanych jest samochód (58,6% badanych). Znacznie mniejszy odsetek badanej młodzieży chciałoby posiadać dużą ilość pieniędzy (8,2%) lub własną firmę (7,6%). Oczekiwania związane z posiadaniem dóbr materialnych są podobne w grupie młodzieży miejskiej i wiejskiej. Jedynie chęć posiadania mieszkania wystąpiła istotnie częściej wśród mieszkańców miasta niż mieszkańców wsi. Ponadto młodzież wiejska dwukrotnie częściej ma plany posiadania własnej firmy niż młodzież z miasta (odpowiednio 9,1% i 4,1%).

Tabela 8. Dobra materialne, które chcą osiągnąć badani wg miejsca zamieszkania

	Miejsce zamieszkania				Ogółem	
	miasto		wieś		n	%
	n	% N=95	N	% N=209		
Dom	69	72,6	166	79,4	235	77,3
mieszkanie *	30	31,6	41	19,6	71	23,4
samochód	58	61,1	120	57,4	178	58,6
dużo pieniędzy	8	8,4	17	8,1	25	8,2
własna firma	4	4,2	19	9,1	23	7,6
Inne	3	3,2	3	1,4	6	2,0

N – liczba respondentów; n – liczba odpowiedzi, * $\chi^2 = 5,221$; $p < 0,05$.

Młodzież szkół średnich to osoby, które osiągają pełnoletniość i zaczynają myśleć o założeniu własnej rodziny. Z badań nad systemem wartości młodzieży wynika, że jedną z najważniejszych wartości w ich życiu jest rodzina (Dyczewski 2009, s. 49). Zdecydowana większość badanej młodzieży planuje założyć rodzinę, a tylko 7,3% uczniów nie posiada takich planów (tabela 10). Największy odsetek badanych planuje założenie rodziny w sytuacji, gdy spotka odpowiedniego kandydata na współmałżonka (35,0%). Niewiele mniejsza ich część chciałaby założyć rodzinę po uzyskaniu dobrze płatnej pracy lub po ukończeniu edukacji (24,1%). Wśród osób, które plany założenia rodziny uzależniają od ukończenia edukacji są również tacy, którzy zamierzenia te chcą zrealizować w bardzo młodym wieku – bezpośrednio po maturze. Plany założenia rodziny różnią się istotnie w grupie młodzieży wiejskiej i miejskiej. Młodzież miejska częściej niż wiejska plany założenia rodziny uzależnia od ukończenia edukacji oraz spotkania właściwego kandydata na współmałżonka, natomiast młodzież wiejska istotnie częściej niż miejska zwraca uwagę na uzyskanie dobrze płatnej pracy. Oznacza to, że młodzież wiejska w większym zakresie koncentruje się osiągnięciu odpowiedniego statusu materialnego, który zapewni rodzinie zabezpieczenie właściwego standardu życia. Młodzież miejska zwraca większą uwagę na relacje osobowe z przyszłym współmałżonkiem oraz względy praktyczne – ukończenie edukacji.

Tabela 10. Plany dotyczące założenia rodziny wg miejsca zamieszkania

Założenie rodziny	Miejsce zamieszkania				Ogółem	
	miasto		wieś		n	%
	n	%	n	%		
po ukończeniu szkoły średniej	4	4,2	12	5,8	16	5,3
po ukończeniu studiów	27	28,4	30	14,4	57	18,8
po uzyskaniu dobrze płatnej pracy	13	13,7	77	37,0	90	29,7
po uzyskaniu własnego mieszkania	4	4,2	8	3,8	12	4,0
gdy spotka właściwą partnerkę/partnera	39	41,1	67	32,2	106	35,0
nie planuje	8	8,4	14	6,7	22	7,3
Ogółem	95	100,0	208	100,0	303	100,0

$\chi^2 = 20,784$; $p < 0,01$.

Podsumowanie. Przeprowadzone badania pokazały, że zarówno młodzież wiejska, jak i miejska to w zdecydowanej większości osoby pozytywnie nastawione wobec swojej przyszłości, ale jednocześnie mające świadomość wieloczynnikowego uwarunkowania szans na osiągnięcie celów życiowych. Budujące jest, że ponad połowa badanych osób ze wsi wyraziła przekonanie o własnej sprawczości, jeśli chodzi o realizację założonych celów, wskazując na pracowitość i wykształcenie jako dwa główne czynniki determinujące powodzenie w tej kwestii oraz lenistwo i niski poziom wykształcenia jako elementy utrudniające osiągnięcie celów. Tylko niespełna 15% respondentów mieszkających na wsi uznało, że układy i znajomości są niezbędne do osiągnięcia celów. Jest to niski odsetek w porównaniu z wynikami badań uzyskanymi w 2010 na ogólnopolskiej próbie młodych osób mieszkających na wsi i w mieście, kiedy temu czynnikowi aż połowa z nich przypisała największe znaczenie (zob. Badora 2010).

Ważnym etapem drogi życiowej badanych uczniów jest okres po ukończeniu edukacji w szkole średniej. W tym czasie młodzież podejmuje decyzje o kontynuowaniu nauki lub podjęciu pracy zawodowej, a niektórzy spośród nich realizują jednocześnie obie formy aktywności. Zdecydowana większość badanych uczniów z miasta (86%) i znacznie mniejsza część młodzieży wiejskiej (66%) planuje po pomyślnie zdanej maturze rozpocząć dalszą edukację na studiach lub szkole pomaturalnej. Wynik ten koresponduje z przekonaniem młodzieży końca minionej dekady o wysokiej roli wykształcenia w życiu i jej aspiracjami edukacyjnymi. Dla ok. 75% dziewiętnastolatków, którzy wzięli udział w ogólnopolskich badaniach w 2007 r. dobre wykształcenie znajdowało się w grupie najważniejszych potencjalnych osiągnięć w życiu (Boni 2011), a w 2009 r. 76,5% uczniów kończących szkoły średnie zadeklarowało, że planuje podjąć studia wyższe (Domalewski 2010). Z kolei analiza wyników ogólnopolskich badań Bujaka przeprowadzonych wśród uczniów kończących szkoły rolnicze w latach 2001 i 2007 pokazuje, że ich plany związane z kontynuacją nauki na studiach wyższych, w perspektywie sześciu lat, zmieniły się na niekorzyść. O ile w 2001 r. chęć studiowania wyraziło 66,8% respondentów, to w roku 2007 ich odsetek zmniejszył się do 45,7%. Za to znacząco wzrosło zainteresowanie pracą w gospodarstwie rolnym (z 5,1% w 2001 r. do 22,7% w 2007 r.) oraz wyjazdem w celach zarobkowych za granicę (odpowiednio z 17,4% do 40,3%) (Jurkiewicz, Bujak 2012).

Młodzi mieszkańcy wsi, którzy wzięli udział w badaniach najczęściej swoją plany zawodowe wiążą z wykonywaniem wolnego zawodu (ok. 45%) i pracą umysłową (ok. 30%). Tylko niespełna 6% respondentów ze wsi chciałoby w przyszłości wykonywać zawód rolnika. Brak istotnych statystycznie różnic, jeśli chodzi o dokonywane wybory, porównując badanych uczniów ze wsi i z miasta. Na plany zawodowe młodzieży istotny wpływ mogą mieć ich rodzice. Dokonywane wybory dodatkowo zróżnicowane są środowiskowo. Pilotażowe badania Kozłowskiego i Matczak, dotyczące aspiracje zawodowych rodziców w stosunku do własnych dzieci, przeprowadzone na ogólnopolskiej próbie badanych pokazują, że mieszkańcy wsi zdecydowanie częściej chcieliby, aby dzieci wykonywały zawód nauczyciela oraz zawody biurowe i niewymagające wysokich kwalifikacji (w tym działalność w sektorze usług i prace fizyczne). Rodzice z miast z kolei częściej pragną dla swych dzieci zawodów politechnicz-

nych i lekarskich, częściej też pozostawiają dziecku dowolność w wyborze zawodu (Kozłowski, Matczak 2012).

Plany życiowe młodzieży pozostają w związku z uznanym przez nią systemem wartości. W konsumpcyjnym świecie coraz większego znaczenia zaczynają nabierać dobra materialne i to one w znacznej mierze decydują o innych planach, jak np. dotyczących założenia rodziny. Zdaniem J. Mariańskiego współczesnych młodych ludzi, mających wysokie aspiracje, jak i tych, którzy niewiele oczekują od życia, łączy wspólna cecha, a mianowicie brak kultywowania tradycyjnych wartości. W konsekwencji młode osoby, kształtując własne wartości i normy, czerpią z „katalogu wartości” zwykle tylko te, które są dla nich w danym momencie najkorzystniejsze, niezobowiązujące do wielkich wyrzeczeń, a nawet przynoszące przyjemności i zaspokojenie różnych potrzeb (Mariański 2009).

Przedstawione w niniejszej pracy wyniki nie do końca potwierdzają tę tezę. Respondenci w zdecydowanej większości wyrazili przekonanie, że mają szansę na osiągnięcie co najmniej przeciętnego standardu życia w przyszłości. Młodzież ze wsi jest bardziej sceptyczna co do możliwości uzyskania wysokiego poziomu życia materialnego w porównaniu z badanymi osobami z miasta, z których ponad 2/5 przewiduje osiągnąć wysoki standard. Takie przewidywania posiada niespełna 1/3 młodzieży wiejskiej (29,6%). W czołówce pożądaných dóbr znalazły się: dom, mieszkanie i samochód. Jednocześnie zdecydowana większość badanych młodych osób (92,7%) w swoich planach przewiduje założenie rodziny, a tylko niespełna 30% spośród nich warunkuje realizację tego planu uzyskaniem odpowiedniego standardu materialnego dzięki znalezieniu dobrze płatnej pracy.

Bibliografia

1. Badora B., 2010: *Młodzież 2010. Plany, dążenia, aspiracje*. CBOS, Warszawa. http://www.cbos.pl/PL/wydarzenia/11_konferencja/Barbara_Badora.pdf (data dostępu 09.02.2015 g. 10:00)
2. Boni M., 2011: *Młodzi 2011*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa.
3. Dyczewski L., 2009, *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie. Pomiędzy tradycją a nowoczesnością*. Wydawnictwo KUL, Lublin.
4. Galas B. 2011, *Młodzi po zmianie. Wartości i orientacje życiowe młodych Polaków*. *Nowa Szkoła*, 10: 19.
5. Jurkiewicz A., Bujak F. 2012, *Plany edukacyjne, zawodowe i życiowe młodzieży kończącej szkoły rolnicze*, *Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu*, 1, t. 18: 13–17.
6. Kowalska M. 2012, *System edukacyjny a aspiracje edukacyjne i zawodowe młodzieży wiejskiej*. *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych*, 1: 71–84.
7. Kłopot S.W., 2011: *Niechciane miejsca – szanse stabilizacji życiowej młodzieży wiejskiej i małomiasteczkowej*, *Acta Uni Versi Tat is Lodziens Folia Sociologica*, 37: 87–106.
8. Kozakiewicz W., 1986: *Przewodnik po młodości*. Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa.
9. Kozłowski W., Matczak E. 2012, *Aspiracje zawodowe rodziców w stosunku do własnych dzieci* (raport z badań pilotażowych), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa (file:///C:/Users/Magdalena/Downloads/ibe-analizy-03-2012-apiracje-zawodowe-rodzicow%20(2).pdf – data dostępu 23.02.2015, g. 16:45).

10. Mariański J., 2009: *Dylematy moralne młodzieży polskiej*, [w:] *Wartości i postawy młodzieży polskiej*. (red.) D. Walczak-Duraj. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
11. Mądrzycki T., 2002: *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
12. Musiała K., 2010: *Aspiracje życiowe młodzieży stojącej u progu dorosłości*. IMPULS, Kraków.
13. Szatur-Jaworska B. 2008: *Diagnoza i diagnozowanie w polityce społecznej*, [w:] *Polityka społeczna*, (red.) G. Firlit-Fesnak, M. Szyłko-Skoczny, PWN, Warszawa.
14. Turowski W., 2008: *Polityka społeczna*. Wyd. GWSH, Gdańsk.
15. Zawada A., 2013: *Aspiracje życiowe młodzieży w środowisku kulturowo zróżnicowanym*. Impuls, Kraków – Katowice.

dr n. hum. Magdalena FLOREK-ŁUSZCZKI

Instytut Medycyny Wsi w Lublinie; Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie; e-mail: magdalena.florek@wp.pl

dr hab. n. hum. Stanisław LACHOWSKI

Instytut Medycyny Wsi w Lublinie; Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; e-mail: stlachowski@wp.pl

dr n. o zdr. Jarosław CHMIELEWSKI

Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie
e-mail: jaroslaw.chmielewski@ios.gov.pl

dr hab. n. hum. Monika SZPRINGER, prof. UJK

Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

dr hab. n. hum. Mariola WOJCIECHOWSKA, prof. UJK

Instytut Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach